

У бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў прэзентавалі выданне "Кніжная справа ў Мінску (канец XVIII — пачатак XX стагоддзя)". У склад манаграфіі прафесар кафедры тэорыі і гісторыі інфармацыйна-дакументальных камунікацый БДУКіМ Ларыса ДОЎНАР уключыла каталог мінскіх выданняў, які налічвае 3133 бібліяграфічныя запісы, у тым ліку больш за 600 не ўлічаных беларускімі бібліёграфамі. З чытачамі "К" Ларыса Іосіфаўна дзеліцца адметнымі фактамі з гісторыі мінскай кнігі, якія зацікавілі яе падчас падрыхтоўкі энцыклапедычнай працы ў фондах бібліятэк, музеяў і архіваў Беларусі, Літвы, Расіі і Польшчы.

Настасся ПАНКРАТАВА

Мінск скрозь стагоддзі

З канца XVIII стагоддзя Мінск быў звычайным правінцыйным горадам з размераным рухам жыцця. Важную ролю ў кнігавыданні адыграла зняцце ваеннага становішча з Мінска напачатку 1870-х. Ну а як толькі будучую беларускую сталіцу перарэзалі дзве галіны вядучых еўрапейскіх чыгунак, перапісчыкі адразу адзначылі рост колькасці насельніцтва, а сам Мінск выйшаў на першыя пазіцыі ў параўнанні з іншымі беларускімі губернскімі гарадамі, паступова ператвараючыся ў вядучы гандлёва-прамысловы і банкаўскі цэнтр. У горадзе пабольшала адукацыйных устаноў — значыць, павялічвалася і патрэба ў літаратуры. А суіснаванне на адной плошчы прадстаўнікоў розных нацыянальна-этнічных супольнасцей патрабавала ад гандляроў цудаў камерцыйнай далынабачнасці, каб забяспечыць кожную з суполак патрэбнай літаратурай на іх роднай мове.

Усплёску выдавецкай дзейнасці паспрыялі гістарычныя акалічнасці — кнігадрукарны актывізаваўся пад уплывам рэвалюцыйных і ваенных падзей. Статыстыка паказвае, што колькасць мінскіх выданняў рэзка ўзрастае менавіта ў 1830-я і 1860-я гады, а таксама ў другой палове першага дзесяцігоддзя XX стагоддзя і напачатку Першай сусветнай вайны.

Сваё слова

У канцы XVIII стагоддзя была заснаваная базільянская друкарня, што сведчыла пра ўласныя патрэбы горада ў друкаваным слове — найперш у галіне кіравання і адукацыі. Да 1860-х 75 працэнтаў кніжнай прадукцыі з "мінскай прапіскай" стваралі прыватныя ўстановы. У горадзе працавалі літаграфіі, друкалітаграфіі, паравыя і электрадрукалітаграфіі. Нярэдка сустракаліся і варыянты, калі наклад і ўласнасць належалі Мінску, але сама кніга паліграфічна выконвалася, скажам, у Лейпцыгу. У коле прыватнікаў сустракаліся цікавыя асобы. У прыватнасці, Эмерык Адамовіч — вучань мастака Яна Дамеля, які афармляў касцёл у Кальварыі. Спадар Эмерык нават звычайны фірменны бланк мог ператварыць у твор мастацтва, аздобіўшы яго арыгінальным малюнкам. Дарэчы, сын Эмерыка таксама працягнуў друкарскую справу, меў кнігарню, а пасля асноўных спраў пісаў вершы.

Дзяржаўныя прадпрыемствы напачатку можна было пералічыць па пальцах. Асноўным была Мінская гу-

бернская друкарня. Дзякуючы ёй выйшлі ў свет першыя мінскія навуковыя, вучэбныя і літаратурна-мастацкія кнігі. Вылучаліся таксама дзяржаўныя выдавецтвы ў галіне эканомікі, прамысловасці, статыстыкі і крэдыту — Мінскага губернскага статыстычнага камітэта і Упраўлення Любава-Роменскай чыгункі. Цікава, што сваёй выдавецкай дзейнасцю займалася і Мінская гімназія.

Люстэрка мультыкультурнасці

З 1622 да 1917 года ў Мінску выйшла больш за 3 тысячы выданняў. Кнігагандляры забяспечвалі доступ для жыхароў горада і губерні да сучасных выданняў на рускай, польскай, французскай, нямецкай, яўрэйскай, беларускай мовах самага шырокага функцыянальнага прызначэння і тэматыкі. Тое, што сёння называлі б модным словам "мультыкультурнасць", для Мінска тых часоў было звычайнай справай. Часта набываліся кнігі, у якіх тэкст друкаваўся адразу на дзвюх або некалькіх мовах, напрыклад, карысталіся попытам выдання з гісторыямі адначасова на рускай, польскай, старабеларускай мовах і латыні. Бывала, тэкст на адной мове агортаўся вокладкай з падвоеным тытулам. Нямала прадавалася і шматмоўных слоўнікаў. Як вядома, значную частку насельніцтва нашых гарадоў у той час складалі яўрэі. Спадарыня Доўнар вызначыла выдавецтва, што плённа працавала ў 1905 — 1906 гадах, але раней для нашага кнігазнаўства было ў ценю: "Verlag "Kultur", што ў перакладзе з ідыш азначае "Выдавецтва "Культура".

Паступова вызначалася спецыялізацыя ў дзейнасці кнігарняў, найбольш выразная па моўнай прыкмеце ці па нацыянальным складзе жыхароў, спажывоў кніжнай прадукцыі (руская, польская, яўрэйская, беларуская кнігарні), а таксама па відах выданняў (кніжныя, перыядычныя, нотныя, вучэбныя, літаратурна-мастацкія). Адначасова кнігарні, дбаючы аб камерцыйным інтарэсе, заставаліся ўніверсальнымі пунктамі па распаўсюджванні выданняў разнастайнай тэматыкі.

Цікавосткі хатняй паліцы

У Мінску было больш за 150 бібліятэк. Значная роля ў захаванні кніжнай спадчыны належала прыватным кнігаборам, якія хоць і неслі страты ў выніку ўздзеяння тагачасных палітычных, ваенных і рэлігійных фактараў, аднак заставаліся асновай для стварэння дзяржаўных публічных

